

فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری
دوره ۱۵ / شماره ۱ (پیاپی ۵۷) / بهار ۱۴۰۵
صفحه ۵۵۷ تا ۵۷۷

ارتباط بین سواد مالی، متغیرهای جمعیتی-اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری

رضا یداللهی کبریا

دانشجو دکتری حسابداری، گروه حسابداری، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.
R31375@yahoo.com

عباسعلی پورآقاجان

استادیار گروه حسابداری، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران (نویسنده مسئول)
abbas-acc46@yahoo.com

محمدحسن هاشمی کوچک‌سرایبی

استادیار گروه حسابداری، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران
hasan.hashemi11@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵

چکیده

هدف این پژوهش مطالعه ارتباط بین سواد مالی، متغیرهای جمعیتی-اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری بود. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و روش جمع‌آوری داده‌ها توصیفی - پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش کلیه سرمایه‌گذاران اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی که در بورس فعال هستند، می‌باشند. با توجه به فرمول کوکران، تعداد نمونه مورد نیاز، ۳۸۴ نفر که با نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب گردید. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد بود. جهت سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ با استفاده از نرم افزار Spss، که بیش‌تر از ۰.۷ محاسبه گردید، استفاده شد. نتایج حاصل از پژوهش با نرم‌افزار Smart PLS نشان می‌دهد که بین ابعاد سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط معنادار وجود دارد. بین عوامل جمعیت شناختی- اجتماعی و سواد مالی ارتباط معنادار وجود دارد. همچنین بین عوامل جمعیت شناختی- اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط معنادار وجود دارد. **واژه‌های کلیدی:** سواد مالی، متغیرهای جمعیتی-اجتماعی، رفتار سرمایه‌گذاری.

۱- مقدمه

سواد مالی در سال‌های اخیر منافعی برای گروه‌های مختلف، از جمله دولت‌ها، بانکداران، کارفرمایان، گروه‌های مختلف اجتماعی، بازارهای مالی و دیگر سازمان‌ها، به ویژه در کشورهای توسعه یافته ایجاد کرده است. اهمیت بهبود سواد مالی به خاطر عواملی چون توسعه محصولات جدید مالی، پیچیدگی ابزارها و بازارهای مالی، تغییرات سیاسی و عوامل اقتصادی، افزایش یافته است. این روند با توجه به فراوانی گزینه‌های سرمایه‌گذاری و گسترش بازاریابی، تنها زمانی مؤثر است که بتوان با استفاده از اطلاعات و سواد مالی اقدام به انتخاب از بین آنها نمود. تحصیلات دانشگاهی در زمینه مالی و حسابداری و اطلاعات ارائه شده توسط بخش دولتی و خصوصی، اینترنت و دوره‌های آموزش امور مالی از جمله منابع تامین سواد مالی می‌باشد (التمیمی و بن کلی^۱، ۲۰۰۹؛ احمدی و همکاران، ۱۴۰۰). سواد مالی نوعی قابلیت است که شامل مواردی همچون آگاهی از قواعد و اصول مسائل مالی، فهم و تحلیل مسائل مالی، برنامه‌ریزی مالی برای آینده و در نهایت مدیریت مسائل مالی می‌باشد که به نوبه خود می‌تواند بر کیفیت زندگی افراد تاثیرگذار باشد. در واقع افرادی به لحاظ مالی از میزان سواد بالایی برخوردار هستند که توانایی استفاده و بکارگیری آموخته‌های مالی خود در بهترین وجه ممکن را دارا باشند. در جامعه امروزی سواد مالی توجه خیل کثیری از پژوهشگران را به خود جلب نموده به طوری که در سالیان اخیر تعداد زیادی از مطالعات حول این موضوع در کشورهای توسعه یافته نظیر ایالات متحده، انگلستان، هلند و غیره صورت گرفته و توانسته کمک شایانی در راستای ارتقای سطح سواد مالی و اجرای برنامه‌های آموزشی متعدد در این کشورها نماید. به نحوی که مجمعی به نام جامپ استارت در آمریکا تاسیس شده که وظیفه توسعه و بهبود سواد مالی اعضای جامعه را بر عهده گرفته و هر ساله نسبت به انجام آزمون‌های دوره‌ای سواد مالی و گزارش نتایج آن اقدام می‌نماید. در انگلستان نیز مفاهیم سواد مالی (مالیه شخصی) به عنوان بخشی از برنامه آموزشی ملی مد نظر قرار گرفته و در استانداردهای آموزش ملی قرار داده شده است (پانگ^۲، ۲۰۱۰). لذا پرداختن به موضوع سواد مالی و لزوم بررسی آن از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد، به این جهت که کفایت یا عدم کفایت سواد مالی افراد جامعه و نیز تفاوت سطح سواد مالی آنها می‌تواند منجر به اتخاذ تصمیمات مختلف در مواجهه با مسائل روزمره مالی شده که این تصمیمات به نوبه خود می‌تواند تاثیرات بسزایی بر خود فرد، خانواده، دوستان و حتی جامعه داشته باشد؛ زیرا تصمیمات مالی اتخاذ شده توسط آنها تاثیرات معناداری بر وضعیت مالی و رفاهی و از همه مهمتر عملکرد شغلی آنها دارد، که علاوه بر خود آنها می‌تواند سایر افراد و ارکان جامعه را نیز تحت الشعاع قرار دهد. کما اینکه تحقیقات صورت گرفته در ایالات متحده آمریکا و دیگر کشورها خود گواهی بر این مدعا هستند که دانشجویانی که از سواد مالی کافی برخوردار نیستند ممکن است در آینده به مدیرانی ضعیف در حیطه مسائل مالی خود مبدل گردند (چوداری و همکاران^۳، ۲۰۲۱). در دنیای مدرن امروز، بدون توانایی در درک مسایل مالی و دانستن الفبای اقتصاد و امور مالی و داشتن سواد مالی، موفقیت سرمایه‌گذاری غیرممکن است. سواد مالی، مفهوم گسترده‌ای شامل اطلاعات و رفتار افراد، برای برخورداری از موقعیت امن مالی آتی است. این مفهوم در درجه اول شامل توانمندسازی

¹ Hassan Al-Tamimi, H. A., & Anood Bin Kalli, A.

² Pang, M. F

³ Choudhary, K., Kamboj, S., & Mehta, S.

و آموزش افراد و جوامع در برابر مسایل مالی می‌باشد، تا از طریق آن قادر باشند به ارزیابی بازارها و محصولات و اخذ تصمیم‌گیری آگاهانه اقدام کنند (میلر، ۲۰۰۹). با توجه به اهمیت بالای مطالب گفته شده حول محور مبحث سواد مالی و لزوم بررسی آن از یک سو و نیز با در نظر گرفتن شرایط ویژه اقتصادی کشورمان و نیاز مبرم جامعه به افراد مجرب در این حوزه از سوی دیگر، شایسته است مقوله سواد مالی بیش از پیش مورد عنایت و بررسی قرار بگیرد (چوداری و همکاران^۱، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، چوداری و همکاران (۲۰۲۱) اعتقاد دارند که ارتباط بین سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری از طریق عوامل جمعیت شناختی و اجتماعی ممکن است تحت تاثیر قرار گیرد. پراساد و همکاران^۲ (۲۰۲۱) بیان داشته‌اند که عوامل جمعیت شناختی و اجتماعی بر تصمیمات سرمایه‌گذاری تأثیر می‌گذارد. بنابراین، پژوهش حاضر درصدد است تا چگونگی پیوند رفتار سرمایه‌گذاری و سواد مالی را بررسی کرده و تأثیر متغیرهای اجتماعی و جمعیت شناختی را بر سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری تعیین کند. از این‌رو هدف این پژوهش مطالعه تاثیر عوامل جمعیت شناختی- اجتماعی بر ارتباط بین سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

عنوان سواد مالی برای اولین بار در سال ۱۹۹۷ در ایالت متحده در طی یک مراسم افتتاحیه مطرح شده است. نحوه عنوان آن به این صورت بود که ائتلاف عزم برای سواد مالی فردی ایجاد شده است. این ائتلاف برای سنجش سواد مالی در میان دانش‌آموزان یک دبیرستان نظرسنجی انجام داد و در طی این سنجش، سواد مالی را مدیریتی اثربخش برای امنیت مالی در طول عمر عنوان کرد. پس از آن در میان مجامع دانشگاهی سواد مالی معناهای متعدد دیگری یافت. برای مثال در سال ۲۰۱۲ تعریف سواد مالی به این صورت درآمد که: دانستن معنای تورم، تنوع، امتیازهای اعتباری و ... جزء مفاهیم سواد مالی است (دری سده و توکلی، ۱۴۰۰). سواد با هوش مالی به این معنا است که شما قادر باشید منابع مالی خود را به گونه‌ای مدیریت کنید که دارای امنیت مالی باشند. در واقع مفهوم سواد مالی این است که به مجموعه‌ای از آگاهی و قدرت تصمیم‌گیری به دست آورده شده در گرفتن تصمیمات آنی و آگاهانه در امر سرمایه‌گذاری گفته می‌شود. در واقع بصورت عملی سواد مالی یعنی داشتن دانش در مورد گردش نقدینگی، مدیریت هزینه و سرمایه‌گذاری. این‌ها مجموعه فعالیت‌هایی هستند که نشانه داشتن هوش و سواد مالی است. طبق تعریف «رموند» سواد مالی به معنای انجام قضاوت درست و اتخاذ تصمیم‌های مؤثر در زمینه استفاده و مدیریت پول است؛ اما تعریف ابتدایی سواد مالی در سال ۲۰۰۳ طبق نظر «بون» عبارت بود از فهم اصطلاحات و مفاهیم کلیدی مالی (اسلامی بیدگلی و کریم‌خانی، ۱۳۹۵). در سال‌های اخیر افزایش علاقه در ارزیابی سواد مالی سرمایه‌گذاران فردی وجود داشته است (پایلا، ۲۰۱۶). حال آنکه بعضاً گزارش نگران‌کننده‌ای از سطح پایین سواد مالی ارائه کرده‌اند (دوراک و هاتلی^۳، ۲۰۱۰). پس از بحران مالی جهانی بین سال‌های ۲۰۰۹-

¹ Choudhary, K., Kamboj, S., & Mehta, S.

² Prasad, S., Kiran, R., & Sharma, R. K.

³ Paiella, M.

⁴ Dvorak, T., & Hanley, H.

۲۰۰۷ تمرکز عمده‌ای بر آموزش سواد مالی در سراسر جهان پدید آمده است (بلو و همکاران^۱، ۲۰۱۴؛ پایلا، ۲۰۱۶). سواد مالی یک پیش‌بینی قابل اعتماد از ثروت فرد، پس‌انداز، مشارکت در بازار سهام و برنامه‌ریزی بازنشستگی است (لوکارلی و همکاران^۲، ۲۰۱۵؛ وانروژی و همکاران^۳، ۲۰۱۱؛ دریوا و همکاران^۴، ۲۰۱۶). سواد مالی از دیدگاه صرفاً پولی، به معنای «توانایی قضاوت آگاهانه و اقدامات مؤثر در خصوص استفاده فعلی و آینده منابع مالی و مدیریت پول» تعریف می‌گردد (وزارت خزانه‌داری ایالات متحده، ۲۰۰۸). همچنین سواد مالی می‌تواند به عنوان ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتار لازم برای تصمیم‌گیری‌های مالی جهت نیل به رفاه مالی فرد در نظر گرفته شود (کامرون و همکاران^۵، ۲۰۱۴). به طور معمول، مطالعات نشان می‌دهد که حتی در کشورهای پیشرفته، هنوز در میان عموم مردم سواد مالی وجود ندارد (شن و همکاران^۶، ۲۰۱۶). به طور کلی تعریف استاندارد سواد مالی «داشتن دانش، مهارت و اعتماد به نفس جهت تصمیم‌گیری‌های مالی مؤثر است» (آلتمن^۷، ۲۰۱۲). مطابق با مدل بی‌تفاوتی که توسط مودیلیانی و میلر ارائه گشته است، تصمیم‌های تأمین مالی در بازار کامل جدا از تصمیم‌های سرمایه‌گذاری می‌باشد و زمانی که فرصت‌های سرمایه‌گذاری با خالص ارزش فعلی مثبت وجود دارد، اهمیتی وجود ندارد که منابع مالی از چه منبعی و چگونه تأمین می‌شود، ولی هنگامی که بازارهای غیرکامل وجود داشته باشند، می‌توان نظریه مودیلیانی و میلر را غیرکاربردی خواند. تفاوت در ویژگی‌های شرکت‌ها، رفتار سرمایه‌گذاری آنها را در مواجهه با شرایط‌های گوناگون، پیچیده‌تر می‌کند و شاخص‌های تعیین‌کننده دیگری را که جدا از نظریه نئوکلاسیک مودیلیانی و میلر هستند، معرفی می‌کنند. با این حال می‌توان با توجه به شاخص‌ها و ویژگی‌های ساختاری شرکت‌ها و محدودیت‌های داخلی و خارجی، تا حدودی رفتار سرمایه‌گذاری شرکت‌ها را پیش‌بینی نمود. پیش‌بینی حاصل شده کمک می‌کند تا سرمایه‌گذاران و سیاست‌گذارهای کلان، در تصمیم‌گیری‌های خود، شرکت‌های هدف را شناسایی نموده و در شرایط‌های گوناگون تصمیم‌هایی که اخذ می‌کنند، بهینه باشد (امیربیگی لنگرودی و همکاران، ۱۴۰۰). آنچه در اقتصاد منجر به تحریک سرمایه‌گذاری می‌گردد، تقاضا می‌باشد. تقاضای بالا باعث بروز جریان نقدی بیشتر و ظرفیت بالاتر به منظور پاسخگویی به تقاضا می‌شود و در نهایت به مخارج سرمایه‌ای پیش‌بینی شده بیشتر منجر می‌گردد. علاوه بر فرصت‌های مناسب رشد برای سرمایه‌گذاری، عواملی همچون نوع ارتباط بین مدیرها و ذینفعان، ویژگی‌های شخصیتی مدیرها و نوسانات بازار، قادرند سرمایه‌گذاری شرکت را از نظر بنیادی تحت تأثیر قرار دهند (تهرانی و رهنما فلاورجانی، ۱۳۹۳). تمامی مدل‌های سرمایه‌گذاری همچون مدل شتاب، مدل نئوکلاسیک، مدل اصلاح شده نئوکلاسیک، مدل جریان نقدی و مدل کیوتوبین، بازار سرمایه را یک بازار کامل فرض می‌کنند. به منظور سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه کامل، تصمیم‌گیری مشکل نبوده و فقط کافی است که مدیرها پروژه‌هایی را که خالص ارزش فعلی آنها مثبت بوده را برای افزایش

¹ Blue, L., Grootenboer, P., & Brimble, M.

² Lucarelli, C., Uberti, P., Brighetti, G., & Maggi, M.

³ Van Rooij, M. C. I., Lusardi, A., & Alessie, R. J. M.

⁴ Driva, A., Luhrmann, M., & Winter, J.

⁵ Cameron, M. P., Calderwood, R., Cox, A., Lim, S., & Yamaoka, M.

⁶ Shen, C.-H., Lin, S.-J., Tang, D.-P., & Hsiao, Y.-J.

⁷ Altman, M.

ارزش سهام شرکت انتخاب نمایند. در این نوع از بازارها، عواملی همچون عدم تقارن اطلاعاتی، هزینه مبادلات و مالیات وجود ندارد، در حالی که در واقعیت، عدم تقارن اطلاعاتی و وجود داشتن نواقص می‌توانند تصمیم‌گیری‌ها را مشکل و پیچیده کنند. عواملی که منجر به ناقص شدن بازار می‌شوند و بر تصمیم‌گیری‌ها تأثیر می‌گذارند را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد: (۱) عوامل بنیادی که شامل گزینش نادرست، عدم تقارن اطلاعاتی، مخاطره اخلاقی، مشکلات نمایندگی و عوامل رفتاری است و (۲) عوامل نهادی که شامل مالیات‌ها، مقررات دولتی، متنوع-سازی و یارانه است (مرادی و احمدی، ۱۳۹۰).

قالق (۱۴۰۳) پژوهشی تحت عنوان تأثیر عوامل فردی و خانوادگی بر سواد مالی سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران انجام دادند. در این تحقیق سعی شد که علاوه بر ارائه مدلی مناسب و بومی جهت سنجش میزان سواد مالی در بین سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار تهران، رابطه بین عوامل فردی و خانوادگی سرمایه‌گذاران و میزان سواد مالی نیز بررسی شود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از این امر بود که سطح سواد مالی مردان بیشتر از سطح سواد مالی زنان می‌باشد. گروه سنی ۳۹ الی ۴۶ سال بیشترین میانگین رتبه و گروه سنی ۲۵ الی ۳۲ سال، کمترین سواد مالی را دارند. همچنین سطح سواد مالی افراد متأهل بیشتر از سطح سواد مالی افراد مجرد می‌باشد. ریاحی و هدایت‌زاده (۱۴۰۲) پژوهشی تحت عنوان شناسایی و اولویت‌بندی راهکارهای ارتقای سواد مالی در بازار سرمایه انجام دادند. مهمترین نتایج به دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد سه متغیر تغییر نگرش مالی، تغییر رفتار مالی و ارتقای دانش مالی به ترتیب دارای میانگین رتبه بیشتری هستند و به عنوان مهمترین راهکارهای ارتقا سواد مالی در بازار سرمایه هستند. زیودار و احقاقی (۱۴۰۲) پژوهشی تحت عنوان تأثیر سواد مالی بر رفتار مالی حسابرسان ارشد مالیاتی با در نظر گرفتن نقش میانجی جامعه‌پذیری مالی انجام دادند. نتایج نشان داد که سواد مالی حسابرسان ارشد مالیاتی بر رفتار مالی حسابرسان اثرگذار بوده است. همچنین نتایج آزمون سوبل بیانگر آن بود که سواد مالی بر رفتار مالی با نقش میانجی جامعه‌پذیری مالی، تأثیر دارد. سورش^۱ (۲۰۲۴) مطالعه‌ای با عنوان تأثیر سواد مالی و سوگیری‌های رفتاری بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری انجام دادند. سواد مالی سرمایه‌گذاران مستلزم اتخاذ تصمیمات صحیح سرمایه‌گذاری و سوگیری‌های رفتاری یا رفتار غیرمنطقی در تصمیم‌گیری است که در مجموع توسط سوگیری اکتشافی، اثر چارچوب‌بندی، توهمات شناختی و عوامل ذهنی شکل می‌گیرد. مطالعه حاضر تأثیر ترکیبی سواد مالی و سوگیری‌های رفتاری را بر تصمیمات سرمایه‌گذاری بررسی می‌کند. پرسشنامه‌ای با استفاده از مقیاس لیکرت برای استخراج متغیرهای مطالعه تهیه شد و داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از تکنیک SEM تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که سوگیری اکتشافی با ایجاد سوگیری رفتاری در تصمیم‌گیری ارتباط مثبت معناداری دارد. با این حال، اثر چارچوب‌بندی، توهمات شناختی و ذهنی در شکل‌گیری سوگیری‌های رفتاری ارتباط منفی دارند. علاوه بر این، سرمایه‌گذاران اغلب به جای سایر تکنیک‌های غیرمنطقی برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری، سوگیری‌های اکتشافی را تمرین می‌کنند و دنبال می‌کنند. بنابراین، سواد مالی سرمایه‌گذاران فردی تأثیر بسزایی در تأثیرگذاری بر تصمیمات

¹ Suresh

سرمایه‌گذاری در بازار سهام دارد. جانا و همکاران^۱ (۲۰۲۴) به شناسایی تأثیر متغیرهای جمعیتی و اجتماعی - اقتصادی بر سواد مالی و تأثیر آن بر استفاده از خدمات مالی پرداختند. برای این مطالعه، داده‌های اولیه از ۴۰۰ کارگر بخش غیرسازمان‌یافته ناحیه Paschim Medinipur جمع‌آوری شده است، که همچنین از نظر اقتصادی عقب مانده در ایالت بنگال غربی هند است. نتایج رگرسیون لاجیت نشان می‌دهد که اصلی‌ترین متغیرهای توضیحی سواد مالی شغل، درآمد و صلاحیت تحصیلی می‌باشد. به همین ترتیب مهم‌ترین عامل مثبت سواد مالی، درآمد و محل زندگی است. بنابراین نتیجه این پژوهش پیامد مهمی در هدایت سیاست‌گذاران در زمینه بهبود و در نظر گرفتن سواد مالی دارد. لامیچه^۲ (۲۰۲۳) مطالعه‌ای با عنوان رفتار سرمایه‌گذاری و سواد مالی انجام دادند. این مطالعه به بررسی ارتباط بین رفتار سرمایه‌گذاری و سواد مالی در دره کاتماندو می‌پردازد. رفتار سرمایه‌گذاری متغیر وابسته است. متغیرهای مستقل انتخاب شده عبارتند از: دانش مالی، آگاهی مالی، تجربه مالی، مهارت‌های مالی، توانایی مالی و اهداف مالی. منبع اولیه داده‌ها برای ارزیابی نظرات پاسخ‌دهندگان در مورد رفتار سرمایه‌گذاری و سواد مالی استفاده می‌شود. این مطالعه بر اساس داده‌های اولیه با ۱۵۸ پاسخ‌دهنده است. برای دستیابی به هدف پژوهش، پرسشنامه ساختاریافته تهیه شده است. ضرایب همبستگی و مدل‌های رگرسیون برای آزمون اهمیت و اهمیت سواد مالی بر رفتار سرمایه‌گذاری در دره کاتماندو برآورد شده‌اند. نتایج نشان داد که دانش مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این بدان معناست که افزایش دانش مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. نتایج همچنین نشان داد که آگاهی مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این بدان معناست که افزایش آگاهی مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. علاوه بر این، تجربه مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. به این معنی است که افزایش تجربه مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. علاوه بر این، مهارت مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد که نشان می‌دهد افزایش مهارت‌های مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. به طور مشابه، نتایج همچنین نشان داد که قابلیت مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این نشان می‌دهد که افزایش توانایی مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. علاوه بر این، هدف مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این نشان می‌دهد که اهداف مالی بهتر منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود.

پس از بررسی ادبیات تحقیق و پس از بررسی پیشینه پژوهش مدل نهایی به صورت شکل (۱) ارائه می‌گردد و با توجه به هدف کلی، فرضیات به صورت زیر تدوین گردید:

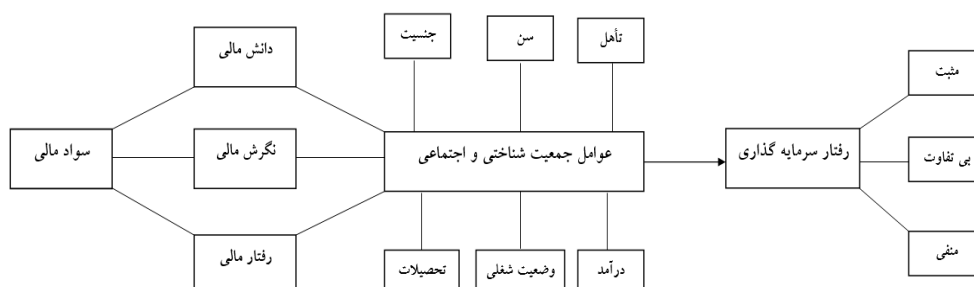
H_1 : بین ابعاد سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط معنادار وجود دارد.

H_2 : بین عوامل جمعیت شناختی - اجتماعی و سواد مالی ارتباط معنادار وجود دارد.

H_3 : بین عوامل جمعیت شناختی - اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط معنادار وجود دارد.

¹ Jana, Sinha & Gupta

² Lamichhane

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش
(چوداری و همکاران، ۲۰۲۱)

انتخاب موضوع ما برای این پژوهش با اهمیت فزاینده مؤلفه‌های سواد مالی، متغیرهای جمعیتی-اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط بین آنها توجیه می‌شود. همچنین با بررسی پیشینه تحقیق مشخص شد که تاکنون پژوهشی با هدف ارتباط بین سواد مالی، متغیرهای جمعیتی-اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری انجام نشده است و همین امر نوآوری این پژوهش را مشخص می‌کند.

روش تحقیق

این پژوهش با توجه به هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها جزء پژوهش‌های توصیفی از نوع همبستگی و به طور مشخص مدل‌یابی معادلات ساختاری است. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه سرمایه‌گذاران اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی که در بورس فعال هستند می‌باشند. روش نمونه‌گیری در این پژوهش شامل نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده به تعداد متناسب با حجم جامعه آماری و بر اساس فرمول کوکران در سطح اطمینان ۵٪ تعداد ۳۸۴ نفر انتخاب شد. در این پژوهش از پرسشنامه استفاده شده است. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه و همی مقادیر بالای ۰.۷ می‌باشند که مورد تایید قرار گرفت. جهت تجزیه تحلیل داده‌ها از روش معادلات ساختاری و نرم افزار PLS استفاده می‌شود.

یافته‌های پژوهش

بررسی نرمال یا غیرنرمال بودن داده‌ها

به منظور مشخص شدن نوع آزمون مورد استفاده برای فرضیه‌های تحقیق ابتدا به بررسی نرمال یا غیرنرمال بودن داده‌های مربوط به فرضیه‌ها از طریق آزمون کولموگروف پرداخته شده است. بنابراین فرضیه‌ها به شکل زیر بود:

H0	توزیع مشاهدات از توزیع نرمال پیروی می‌کند
H1	توزیع مشاهدات از توزیع نرمال پیروی نمی‌کند

جدول ۱. نتایج حاصل از آزمون کولموگروف-اسیمرنوف

مقادیر معناداری	مقادیر آماره‌ی Z	متغیر
۰/۰۰۲	۰/۰۸۶	سواد مالی
۰/۰۰۱	۰/۱۴۱	دانش مالی
۰/۰۰۱	۰/۵۸۷	نگرش مالی
۰/۰۰۱	۰/۵۸۲	رفتار مالی
۰/۰۰۱	۰/۶۵۴	عوامل جمعیت شناختی
۰/۰۰۱	۰/۷۴۱	رفتار سرمایه‌گذاری

مقدار آماره آزمون در مورد متغیرهای تحقیق در سطح خطای ۵ درصد کمتر از مقدار بحرانی است. بنابراین فرضیه یک، یعنی نرمال نبودن داده‌ها تایید می‌شود. لذا با توجه به نرمال نبودن توزیع متغیر می‌توان از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده کرد.

بررسی مدل‌سازی معادلات ساختاری

قبل از آزمون فرضیه‌های تحقیق به بررسی مدل‌های معادلات ساختاری می‌پردازیم. بررسی مدل‌های معادلات ساختاری از دو مرحله اصلی تشکیل شده است. مرحله اول بررسی برازش مدل و مرحله دوم، آزمون فرضیه‌های پژوهش هستند. بررسی برازش مدل خود در سه بخش برازش مدل‌های اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش مدل کلی انجام می‌شود:

برازش مدل‌های اندازه‌گیری

یک مدل اندازه‌گیری مربوط به بخشی از مدل کلی می‌شود که در برگزیده‌ی یک متغیر به همراه با سوالات آن متغیر است. برای بررسی برازش بخش اول یعنی برازش مدل‌های اندازه‌گیری سه مورد استفاده می‌شود: پایایی شاخص، روایی همگرا و روایی واگر^۱ (۱۹۹۹) پایایی شاخص نیز خود توسط سه معیار مورد سنجش واقع می‌گردد: (۱) آلفای کرونباخ، (۲) پایایی ترکیبی و (۳) ضرایب بار عاملی.

پایایی شاخص

الف) آلفای کرونباخ

معیاری کلاسیک برای سنجش پایایی و سنجش مناسب برای ارزیابی پایداری درونی (سازگاری درونی) محسوب می‌شود. در مورد پایداری درونی باید گفت که یکی از مواردی که برای سنجش پایایی در روش مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود، پایداری درونی مدل‌های اندازه‌گیری است. در حقیقت پایداری درونی نشانگر میزان

^۱ Hulland

همبستگی بین یک سازه و شاخص‌های مربوطه به آن است. مقدار بالای واریانس تبیین شده بین سازه و شاخص‌هایش در مقابل خطای اندازه‌گیری مربوط به هر شاخص، پایداری درونی بالا را نتیجه می‌دهد. مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ بیانگر پایایی قابل قبول است. هر چند موس^۱ و همکاران (۱۹۹۸) در مورد متغیرهایی با تعداد سوالات اندک، مقدار ۰/۶ را به‌عنوان سرحد ضریب آلفای کرونباخ معرفی کرده‌اند. بر این اساس، برابر با جدول زیر مقادیر آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها از مقدار ۰/۷ بیشتر بوده و بیانگر پایایی قابل قبول است.

جدول ۲. مقادیر آلفای کرونباخ

مقدار آلفای کرونباخ	متغیر
۰/۷۹۸	سواد مالی
۰/۸۸۵	دانش مالی
۰/۷۱۹	نگرش مالی
۰/۷۱۷	رفتار مالی
۰/۷۳۲	عوامل جمعیت شناختی
۰/۷۴۷	رفتار سرمایه‌گذاری

ب) پایایی ترکیبی (CR)

از آن جایی که معیار آلفای کرونباخ یک معیار سنتی برای تعیین پایایی سازه‌ها می‌باشد، روش PLS معیار مدرن‌تری نسبت به آلفا به‌نام پایایی ترکیبی به‌کار می‌برد. این معیار توسط ورتس^۲ و همکاران (۱۹۷۴) معرفی شد و برتری آن نسبت به آلفای کرونباخ در این است که پایایی سازه‌ها نه به‌صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌گردد. در نتیجه برای سنجش بهتر پایایی در این روش، هر دوی این معیارها به‌کار برده می‌شوند. مقدار پایایی ترکیبی یک سازه از یک نسبت حاصل می‌شود که در صورت این کسر، واریانس بین یک سازه با شاخص‌هایش به اضافه مقدار خطای اندازه‌گیری می‌آید. در صورتی که مقدار آن برای هر سازه بالای ۰/۷ (نونیلی و بورستون^۳، ۱۹۹۴) شود، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری دارد. شایان ذکر است که معیار پایایی ترکیبی در مدل‌سازی معادلات ساختاری معیار بهتری از آلفای کرونباخ به‌شمار می‌رود. با عنایت به موارد فوق و با توجه به جدول زیر مقدار تمامی متغیرهای بیش از ۰/۷ هستند، برآزش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری تایید می‌شود.

^۱ Moss

^۲ Werts

^۳ Nunnally & Bernsten

جدول ۳. مقادیر پایایی ترکیبی

پایایی ترکیبی	متغیر
۰/۸۴۳	سواد مالی
۰/۷۸۵	دانش مالی
۰/۷۱۵	نگرش مالی
۰/۷۴۸	رفتار مالی
۰/۷۶۵	عوامل جمعیت شناختی
۰/۸۱۷	رفتار سرمایه‌گذاری

روایی همگرا

روایی همگرا دومین معیار است که برای برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش PLS به کار برده می‌شود. معیار AVE (میانگین واریانس استخراج شده) نشان‌دهنده‌ی میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است. به بیان ساده‌تر AVE میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است (۱۹۹۵) فورنل و لارکر^۱ (۱۹۸۱) معیار AVE را برای سنجش روایی همگرا معرفی و مقدار بحرانی را عدد ۰/۵ بیان داشتند؛ بدین معنی که مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده بالای ۰/۵ روایی همگرای قابل قبول را نشان می‌دهند. با توجه به موارد گفته شده و جدول زیر مقادیر تمامی میانگین واریانس استخراج شده از ۰/۵ بیشتر بوده و در نتیجه مدل آورده شده در این پژوهش از روایی و اگرایی مناسبی برخوردار است.

جدول ۴. مقادیر میانگین واریانس استخراج شده

مقدار میانگین واریانس استخراج شده	نام متغیر
۰/۶۵۰	سواد مالی
۰/۵۴۳	دانش مالی
۰/۵۳۵	نگرش مالی
۰/۵۲۲	رفتار مالی
۰/۶۰۵	عوامل جمعیت شناختی
۰/۵۵۹	رفتار سرمایه‌گذاری

^۱ Fornell & Larcker

روایی واگرا

در نهایت روایی واگرایی سومین معیار سنجش برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش PLS است. روایی واگرایی در این روش از دو طریق سنجیده می‌شود: الف) روش‌های بارهای عاملی متقابل؛ (ب) روش فورنل و لارکر. در این تحقیق از روش دومی برای سنجش روایی واگرایی استفاده شده است. به زعم فورنل و لارکر روایی واگرایی وقتی در سطح قابل قبولی است که میزان میانگین واریانس استخراج شده برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر در مدل باشد.

جدول ۵. مقادیر روایی واگرایی

متغیر	سواد مالی	دانش مالی	نگرش مالی	رفتار مالی	عوامل جمعیتی شناختی	رفتار سرمایه‌گذاری
سواد مالی	۰/۸۰۶					
دانش مالی	۰/۶۳۰	۰/۷۳۶				
نگرش مالی	۰/۷۱۸	۰/۷۰۹	۰/۷۳۲			
رفتار مالی	۰/۶۱۸	۰/۶۵۸	۰/۷۱۷	۰/۷۲۲		
عوامل جمعیتی شناختی	۰/۵۲۷	۰/۵۴۷	۰/۷۰۵	۰/۷۰۰	۰/۷۷۸	
رفتار سرمایه‌گذاری	۰/۷۴۱	۰/۶۵۶	۰/۶۱۹	۰/۴۷۸	۰/۴۷۸	۰/۷۴۷

معیار مقادیر اشتراکی

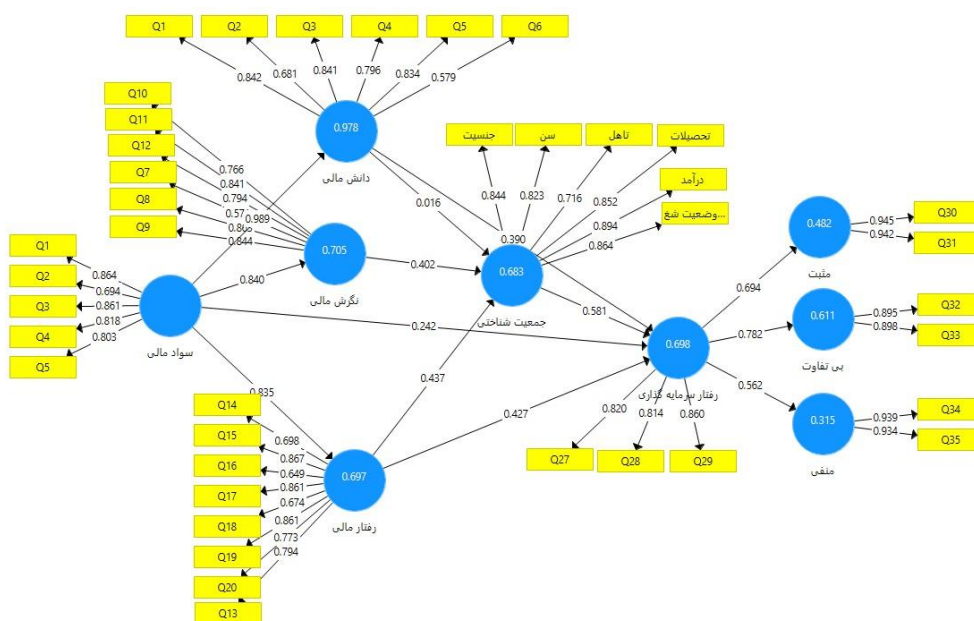
کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری در روش پی. ال. اس، با استفاده از معیار فوق ارزیابی می‌گردد این معیار نشان می‌دهد که چه مقدار از تغییر پذیری شاخص‌ها توسط سازه‌ی مرتبط با خود تبیین می‌شود. جدول (۶) مقادیر فوق را که حاصل خروجی نرم‌افزار است را نشان می‌دهد.

جدول ۶. مقادیر اشتراکی

مقادیر اشتراکی	متغیر
۰/۶۵۰	سواد مالی
۰/۵۴۳	دانش مالی
۰/۵۳۵	نگرش مالی
۰/۵۲۲	رفتار مالی
۰/۶۰۵	عوامل جمعیتی شناختی
۰/۵۵۹	رفتار سرمایه‌گذاری

مقادیر بار عاملی

شکل (۲) مقادیر بار عاملی را نشان می‌دهد. با توجه به این که مقادیر بار عاملی بایستی بالاتر از ۰/۴ و یا ۰/۵ باشد، می‌توان استنباط کرد که این شاخص نیز دارای معیارهای لازم است.

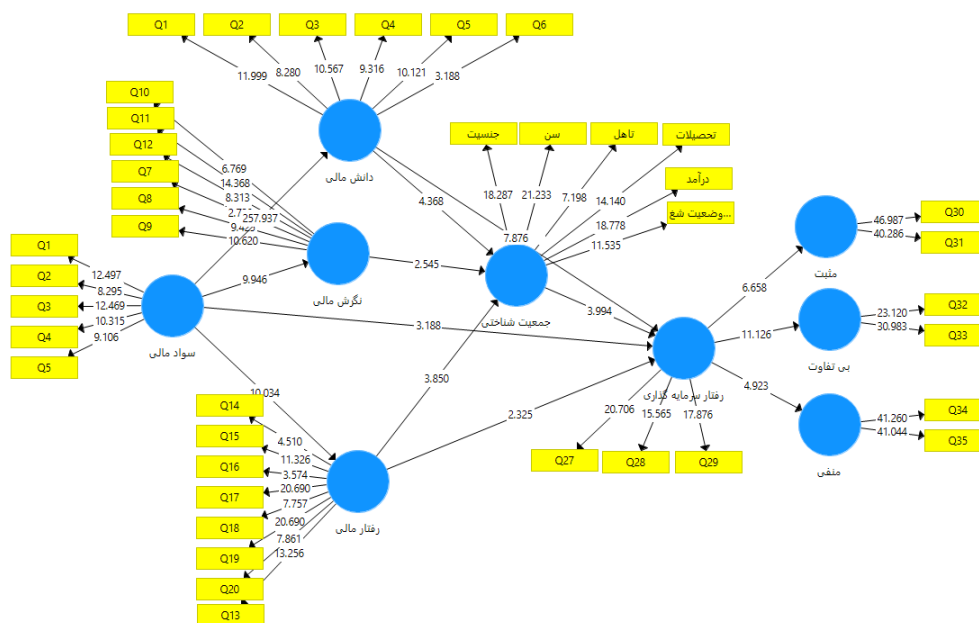

شکل ۲. مدل معادلات ساختاری در حالت ضرایب مسیر و بارهای عاملی برای فرضیه اصلی

معیارهای ارزیابی برازش بخش ساختار

الف) اعداد معناداری t

ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه‌ی بین سازه‌ها در مدل بخش ساختاری، اعداد معناداری t است. در صورتی که مقدار این اعداد از ۱/۹۶ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه‌ی بین سازه‌ها و در نتیجه تایید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ است. البته باید توجه داشت که که اعداد t فقط صحت رابطه‌ها را نشان می‌دهند و شدت رابطه‌ی بین سازه‌ها را نمی‌توان با آنها سنجید. برای این کار باید از معیار دیگری استفاده نمود. همان‌طور که در شکل (۳) مشخص است، ضرایب مربوط به مسیر بین متغیرها از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است که معنادار بودن این مسیر و مناسب بودن مدل ساختاری را نشان می‌دهد.

شکل ۳. مدل معادلات ساختاری در حالت مقادیر معناداری t برای فرضیه‌ی اصلی

پ) معیار Q^2

این معیار توسط استون و گیزر (۱۹۷۵) معرفی شد. این معیار قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد. به اعتقاد آنها مدل‌هایی که دارای برازش بخش ساختاری قابل قبولی هستند، باید قابلیت پیش‌بینی شاخص‌های مربوط به سازه‌های درون زای مدل را داشته باشند. به دین معنی که اگر در یک مدل، روابط بین سازه‌ها به‌درستی تعریف شده باشند، سازه‌ها قادر خواهند بود تا تاثیر کافی بر شاخص‌های یکدیگر گذاشته و از این راه فرضیه‌ها به درستی تایید شوند. هنسلر^۱ و همکاران (۲۰۰۹) در مورد شدت قدرت پیش‌بینی مدل در مورد سازه‌های درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را تعیین نموده‌اند.

جدول ۷. نتیجه برازش

نتیجه برازش	1-SSE/SSO	SSE	SSO	متغیر
تایید برازش	۰/۵۴۸	۲۵/۵۸	۱۹۵	سواد مالی
تایید برازش	۰/۶۲۵	۲۴/۳۵	۱۲۴	دانش مالی
تایید برازش	۰/۷۵۳	۳۲/۱۲	۱۱۳	نگرش مالی
تایید برازش	۰/۶۳۶	۲۴/۲۵	۱۲۸	رفتار مالی

^۱ Henseler

متغیر	SSO	SSE	1-SSE/SSO	نتیجه برازش
عوامل جمعیت شناختی	۱۱۴	۶۴/۳۶	۰/۵۴۷	تایید برازش
رفتار سرمایه‌گذاری	۱۵۹	۴۱/۴۱	۰/۹۵۶	تایید برازش

ت) معیار افزونگی

این معیار از حاصل ضرب مقادیر اشتراکی سازه‌ها در مقادیر R^2 مربوط به آن‌ها بدست می‌آید و نشانگر مقدار تغییر پذیری شاخص‌های یک سازه‌ی درون‌زا است که از یک یا چند سازه‌ها برون‌زا تأثیر می‌پذیرد.

جدول ۸. مقادیر افزونگی

متغیر	مقادیر اشتراکی	مقادیر R^2	نتیجه
سواد مالی	۰/۶۵۰
دانش مالی	۰/۵۴۳	۰/۹۷۸	۰/۵۳۱
نگرش مالی	۰/۵۳۵	۰/۷۰۵	۰/۳۷۷
رفتار مالی	۰/۵۲۲	۰/۶۹۷	۰/۳۵۴
عوامل جمعیت شناختی	۰/۶۰۵	۰/۶۸۳	۰/۴۱۳
رفتار سرمایه‌گذاری	۰/۵۵۹	۰/۶۹۸	۰/۳۹۰

معیرهای ارزیابی برازش بخش کلی (معیار GOF)

مقدار معیار GOF مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است. بدین معنی که توسط این معیار، محقق می‌تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید. معیار فوق توسط تننهاوس و همکاران (۲۰۰۴) ابداع گردید و طبق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$\sqrt{\text{AveR}^2 \times (\text{Ave of communalities})}$$

به‌طوری که میانگین نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه بوده و Ave R^2 سازه‌های درون‌زای مدل است. نتیجه عملیات فرمول فوق نشان می‌دهد که مقدار فرمول فوق، ۰/۳۵ است. در نتیجه با توجه به سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است و حصول ۰/۳۵ نشان از برازش متوسط مدل کلی است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر ارتباط بین سواد مالی، متغیرهای جمعیتی-اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری است. بر این اساس فرضیاتی تدوین شد که بر اساس تحلیل داده‌ها نتایج به صورت زیر حاصل شد.

جدول ۹. آزمون فرضیه‌های تحقیق

فرضیه	نتایج
سواد مالی بر دانش مالی تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد سواد مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۴۰۷) و مقدار معناداری (۴/۴۰۵) بر دانش مالی تاثیر دارد.
سواد مالی بر نگرش مالی تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد سواد مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۸۴۰) و مقدار معناداری (۹/۹۴۶) بر نگرش مالی تاثیر دارد.
سواد مالی بر رفتار مالی تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد سواد مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۹۳۵) و مقدار معناداری (۱۰/۰۳۴) بر رفتار مالی تاثیر دارد.
سواد مالی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد سواد مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۲۴۲) و مقدار معناداری (۳/۱۸۸) بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.
دانش مالی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد دانش مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۳۹۰) و مقدار معناداری (۷/۸۶۷) بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.
نگرش مالی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد نگرش مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۳۲۰) و مقدار معناداری (۳/۹۹۰) بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.
رفتار مالی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد رفتار مالی با ضریب مسیری برابر با (۰/۴۲۷) و مقدار معناداری (۲/۳۲۵) بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.
عوامل جمعیت‌شناختی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.	تحلیل داده‌ها نشان داد عوامل جمعیت‌شناختی با ضریب مسیری برابر با (۰/۵۸۱) و مقدار معناداری (۳/۹۹۴) بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد.
بین ابعاد سواد مالی و عوامل جمعیت‌شناختی رابطه معنادار وجود دارد.	با توجه به این که بین ابعاد مختلف سواد مالی و عوامل جمعیت‌شناختی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد، می‌توان بیان داشت که بین ابعاد سواد مالی و عوامل جمعیت‌شناختی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد.

فرضیه اول: بین ابعاد سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط معنادار وجود دارد. تحلیل داده‌ها نشان داد سواد مالی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد. نتایج بدست آمده با مطالعات لامیچه (۲۰۲۳)، چوداری و همکاران (۲۰۲۱)، اختر و داس (۲۰۲۰)، مونا و انیس^۱ (۲۰۱۷)، رحمانی نوروزآباد و محمدی (۱۳۹۸)، یوسف‌نژاد و همکاران (۱۴۰۳) همخوانی دارد. با توجه به ارتباط بین سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری، مطالعه چوداری و همکاران (۲۰۲۱) مستند می‌کند که نگرش مالی -یکی از مؤلفه‌های کلیدی سواد مالی- تأثیر منفی معنی‌داری بر رفتار سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد. مونا و انیس (۲۰۱۷)، به بررسی سواد مالی در تونس: عوامل تعیین‌کننده و تاثیرات آن بر رفتار سرمایه‌گذاری پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد افرادی که سطح سواد مالی پایینی دارند تمایل کمتری به سرمایه‌گذاری در بازار سهام دارند. همچنین نتایج پژوهش لامیچه (۲۰۲۳) نشان داد که دانش مالی تأثیر مثبتی

¹ Mouna & Anis

بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این بدان معناست که افزایش دانش مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. نتایج همچنین نشان داد که آگاهی مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این بدان معناست که افزایش آگاهی مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. نتایج همچنین نشان داد که قابلیت مالی تأثیر مثبتی بر رفتار سرمایه‌گذاری دارد. این نشان می‌دهد که افزایش توانایی مالی منجر به افزایش رفتار سرمایه‌گذاری می‌شود. با توجه به نتایج به دست آمده از رابطه بین ابعاد سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاری، به نظر می‌رسد بالا بردن سطح سواد مالی می‌تواند بر رفتار و تصمیمات سرمایه‌گذاری توسط افراد، مفید واقع شود. در سال‌های اخیر کشورهای توسعه یافته و در حال ظهور درگیر سطح سواد مالی شهروندان خود بوده‌اند و این واقعیت، که سواد مالی یکی از فاکتورهایی است که با تصمیم‌گیری مالی در وضعیت‌ها و موقعیت‌های اقتصادی در ارتباط می‌باشد. در نتیجه سواد مالی در سرتاسر جهان به عنوان یک عنصر مهم برای پایداری اقتصادی و توسعه و پیشرفت شناخته شده است (جراردی^۱ و همکاران، ۲۰۱۰؛ رحمانی نوروزآباد و محمدی، ۱۳۹۸). آموزش سواد مالی، تنها بخشی از واکنش سیاسی مؤثر بر توانمند کردن جوامع در بازارهای مالی می‌باشد. اقتصاد رفتاری و روانشناسی سرمایه‌گذاری، بیانگر این واقعیت است که رفتار افراد می‌تواند اثر بخشی برنامه‌های سوادآموزی مالی را بهبود بخشد؛ افراد هنگامی که درک کنند که رفتارهای خاص سرمایه‌گذاری آنها باعث ایجاد رفاه خواهد شد، به برنامه‌ریزی سواد مالی خود بیشتر علاقه نشان خواهند داد. افراد ممکن است زمانی که با گزینه‌های مختلف تصمیم‌گیری مواجه هستند، مطابق نظریه‌های عقلانیت اقتصادی عمل کنند و این امر، بدون داشتن سواد مالی کافی ممکن است منجر به تصمیم‌گیری بهینه مالی نشود (کمبل^۲، ۲۰۰۶؛ رحمانی نوروزآباد و محمدی، ۱۳۹۸). دلیل ضرورت سواد مالی در دنیای امروز، گستردگی و پیچیده‌تر شدن بازارهای مالی و جهانی شدن این بازارهاست. که لازمه ورود به این بازارها برای اتخاذ تصمیمات مالی بهینه و حرکت به سمت آینده امن مالی، داشتن سطح قابل قبولی از، سه بُعد تشکیل دهنده سواد مالی می‌باشد. با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش، بُعدهای رفتار، نگرش و دانش مالی تأثیر مستقیم و بسزایی در رفتار سرمایه‌گذاران دارند. در سال‌های اخیر، کشورهایی با اقتصاد توسعه یافته و در حال توسعه توجه زیادی به سطح سواد مالی افراد کرده‌اند. کشور ایران هم حرکت در مسیر خصوصی‌سازی اقتصادی را طبق اصل ۴۴ قانون اساسی، در پیش گرفته، که بسترسازی مناسب برای موفقیت در اجرای خصوصی‌سازی، ضروری است. یکی از این بسترسازی‌ها، افزایش سطح دانش و آگاهی عموم جامعه در خصوص مسائل مالی می‌باشد؛ زیرا داشتن سواد مالی یک اصل ضروری برای پیشگیری و حل مسائل مالی است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت که، در این شرایط همراه با رویکرد سیاست‌های اقتصادی مقاوتی، سیستم مالی کشور از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. امروزه شواهد بسیاری در دنیای مالی و اقتصاد بر اهمیت توسعه مالی متمرکز شده‌اند. بُعد بعدی نگرش مالی است که نگرش مالی را می‌توان ترکیبی از مفاهیم، اطلاعات و احساسات در مورد فرایند یادگیری که نهایتاً به استعداد عملکرد مطلوب ختم می‌شود، دانست. به عبارتی افرادی که نگرش مالی بالاتری دارند می‌توانند درک مالی لازم برای مدیریت امور مالی روزانه و برنامه‌های بلند مدت از خود نشان دهند (یگانه و زارعی، ۱۳۹۷؛ یوسف‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۳) و از

¹ Gerardi

² Campbell

طرفی اعتماد به نفس افراد با کنترل صحیح امور مالی برای ایجاد آینده مالی امن افزایش می‌یابد. بنابراین سرمایه‌گذاران در بازارهای مالی علاوه بر داشتن سطح مورد نیاز دانش و رفتار مالی، باید از نگرش مالی مناسبی هم برای درک و فهم مسائل مالی و گرفتن تصمیمات صحیح سرمایه‌گذاری برخوردار باشند. تحقیقات نشان داده، زمانیکه افراد از دانش مالی خوبی برخوردار هستند، رفتار مالی مناسب‌تری داشته و نگرش مالی صحیح به پس‌انداز، بازنشستگی و سرمایه‌گذاری از خود نشان می‌دهند. که نهایتاً هم به رضایت فردی از امور مالی و هم رشد اقتصادی کشور منجر می‌گردد (یوسف‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۳).

فرضیه دوم: بین عوامل جمعیت شناختی- اجتماعی و سواد مالی ارتباط معنادار وجود دارد. با توجه به این که بین ابعاد مختلف سواد مالی و عوامل جمعیت شناختی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد، می‌توان بیان داشت که بین ابعاد سواد مالی و عوامل جمعیت شناختی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج بدست آمده با مطالعات مونا و انیس (۲۰۱۷)، ژو^۱ و همکاران (۲۰۱۸)، یوسف‌نژاد و همکاران (۱۴۰۳) همخوانی دارد. مونا و انیس (۲۰۱۷) نشان دادند که سطح سواد مالی تحت تاثیر سن، سطح تحصیلات و درآمد سالانه قرار می‌گیرد. نتایج پژوهش ارن و زنجن^۲ (۲۰۱۶) نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی یک متغیر مهم نیست اما از طرف دیگر شواهد نشان می‌دهد که سطح سواد مالی و درک ریسک، متغیرهای مهمی هستند. در کنار این موضوع، درک ریسک نیز تحت تاثیر جنسیت و سواد مالی قرار می‌گیرد. اما وضعیت تاهل به همان اندازه اثرگذار نیست. ژو و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهش خود نشان دادند که افزایش سن مدیران، باعث کاهش تأثیرگذاری رفتار سرمایه‌گذار بر سطوح سرمایه‌گذاری شرکت می‌شود. همچنین، افزایش سواد مالی مدیریت، می‌تواند تأثیرگذاری رفتار سرمایه‌گذار بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری شرکت را تضعیف کند.

فرضیه سوم: بین عوامل جمعیت شناختی- اجتماعی و رفتار سرمایه‌گذاری ارتباط معنادار وجود دارد. تحلیل داده‌ها نشان داد عوامل جمعیت‌شناختی بر رفتار سرمایه‌گذاری تاثیر دارد. نتایج بدست آمده با مطالعات چوداری و همکاران (۲۰۲۱)، یوسف‌نژاد و همکاران (۱۴۰۳) همخوانی دارد. شواهد پژوهش چوداری و همکاران (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که جنسیت و وضعیت کار بر رفتار سرمایه‌گذاری پاسخ دهندگان تأثیر مثبت دارد. یوسف‌نژاد و همکاران (۱۴۰۳) به بررسی تاثیر عوامل فردی و اجتماعی بر رفتار سرمایه‌گذاران پرداختند، که شواهد و یافته‌ها علاوه بر اساسی بودن متغیرهای انتخاب شده، بیان‌کننده تاثیر مثبت و قابل توجه این عوامل بر رفتار سرمایه‌گذاران بود. در این پژوهش فاکتورهایی از جمله، سن، جنسیت، وضعیت تاهل، تحصیلات، وضعیت شغلی، درآمد و محل زندگی افراد به عنوان متغیرهای فردی و اجتماعی در نظر گرفته شدند. همانطور که می‌دانیم، انسان موجودی اجتماعی است، که علاوه بر، تاثیر گرفتن از جامعه و بر آن نیز تاثیرگذار است. به عبارتی هر انسان دارای ویژگی فردی و اجتماعی خاص است، که می‌تواند تحت تاثیر مسائل محیط پیرامونش به فاکتورهای روانشناسی او بدیل گردد. افراد با توجه به ویژگی‌های فردی و روانشناختی خاص خودشان، تصمیمات مالی را هم مانند سایر تصمیم‌گیری‌ها در زندگی انجام می‌دهند. یکسری طرفداران مالی رفتاری معتقدند که آگاهی از تمایلات روانشناختی

¹ Zhu

² Aren & Zengin

در عرصه سرمایه‌گذاری، کاملاً ضروری و برای توسعه، نیاز به مطالعات همه جانبه است. کسانیکه نقش علوم روانشناسی در دانش مالی را عاملی بدیهی برای تاثیرگذاری در بازارهای اوراق بهادار و تصمیمات سرمایه‌گذاران می‌دانند، پذیرفتن تردید درخصوص مباحث مالی رفتاری به وضوح دشوار به نظر می‌رسد. برای مثال، مسائل تهدیدکننده اقتصاد خانواده مثل از دست دادن شغل، طلاق یا از کارافتادگی می‌تواند منجر به مشکلات مالی شود. و در نتیجه، ضیف شدن شرایط اقتصادی را در بلندمدت به همراه خواهد داشت. این مشکلات می‌تواند سبب نارضایتی و آسیب بیشتر به مردان، زنان، والدین و کودکان شود. پیامدهای مشکلات مالی مزمن در بسیاری از بخش‌های زندگی خانوادگی ظاهر می‌شود. این عوامل به عنوان فاکتورهای فردی و اجتماعی بر اهداف، تمایلات، رفتار مالی، نگرش افراد به مسائل و تصمیمات مالی تاثیر بسزایی دارند. که در نهایت، منجر به رفتار سرمایه‌گذاری نامناسب می‌شود. با توجه به مطالب گفته شده، افراد می‌توانند، با رفتار سرمایه‌گذاری اشتباه هم زندگی فردی و هم اقتصاد کشور را تحت تاثیر قرار دهند (یوسف‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۳).

در راستای نتایج پژوهش، پیشنهادات کاربردی زیر ارائه می‌شود: به شرکت‌های بورسی پیشنهاد می‌گردد برای اینکه افرادی که سواد مالی کمتری دارند به آسانی بتوانند تصمیم به سرمایه‌گذاری کنند، اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاری از جمله اطلاعات حسابداری را به صورت شفاف و قابل فهم در اختیار سرمایه‌گذاران قرار دهند؛ آموزش‌های مالی از دوران ابتدایی و در مدارس با هدف ترویج روحیه پس‌انداز و سرمایه‌گذاری کارآمد؛ آموزش اطلاعات سواد مالی به صورت عمومی در مدارس و دانشگاه‌ها به عنوان مهارت‌های زندگی؛ تدوین برنامه‌هایی برای گسترش سواد مالی از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی در جامعه؛ برگزاری کارگاه‌های آموزشی و بحث در زمینه ویژگی‌های رفتاری سرمایه‌گذاران؛ مد نظر قرار دادن ویژگی‌های فردی و اجتماعی افراد در تصمیمات مالی؛ ترغیب افراد به سوادآموزی در حوزه‌های مالی؛ افزایش سطح آگاهی و دانش سرمایه‌گذاران؛ آموزش مالی و بالا بردن سطح سواد مالی. همچنین در راستای نتایج پژوهش، پیشنهادات آتی زیر ارائه می‌شود: بررسی تاثیر حالت‌های ریسک‌پذیری، ریسک‌گریزی و ریسک‌خنثی بر رفتار سرمایه‌گذاران، بررسی عوامل روانشناختی و عوامل اقتصادی بر رفتار سرمایه‌گذاران، بررسی عوامل روانشناختی و عوامل اقتصادی بر سواد مالی، مدلسازی عوامل موثر بر سواد مالی و رفتار سرمایه‌گذاران، بررسی تاثیر سواد مالی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران، بررسی تاثیر سواد مالی بر سلامت مالی.

فهرست منابع

- اسلامی بیدگلی، سعید؛ کریم‌خانی، میثم (۱۳۹۵). سواد مالی؛ زمینه‌های سیاسی اقتصادی پیدایش و جایگاه آن در اقتصاد بازار، مجله تحقیقات مالی، (۲)۱۸، ۲۵۱ - ۲۷۴.
- تاجمیر ریاحی، حامد، و هدایت زاده. (۱۴۰۲). شناسایی و اولویت بندی راهکارهای ارتقای سواد مالی در بازار سرمایه. پژوهش‌های راهبردی بودجه و مالی، (۱)۴، ۶۱-۸۵.
- تهرانی، رضا و رهنما فلاورجانی، روح اله (۱۳۹۳). پیش‌بینی رفتار سرمایه‌گذاری شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از شبکه‌های عصبی، مدیریت دارایی و تأمین مالی. سال دوم، شماره ۳، ۶۳-۸۰.

دری سده، سولماز؛ توکلی، مرتضی (۱۴۰۰). بررسی و ارزیابی سواد مالی کارآفرینان روستایی شهرستان سمیرم استان اصفهان، مجله روستا و توسعه پایدار فضا، ۲(۱)، ۹۷-۱۱۲.

رحمانی نوروآباد، محمدی، اسفندیار. (۱۳۹۸). پیامدهای سواد مالی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران و عملکرد سرمایه‌گذاری. *دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، ۱۲(۴۱)، ۱۱۳-۱۲۳.

زیودار، و احقاقی. (۱۴۰۲). تأثیر سواد مالی بر رفتار مالی حسابرسان ارشد مالیاتی با در نظر گرفتن نقش میانجی جامعه‌پذیری مالی. *پژوهش‌های مالی و رفتاری در حسابداری*، ۳(۲).

قالمق، کریم. (۱۴۰۳). تأثیر عوامل فردی و خانوادگی بر سواد مالی سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۱۳(۵۱)، ۳۰۹-۳۲۱.

مرادی، جواد و احمدی، غلامرضا (۱۳۹۰). تعیین عوامل مؤثر بر رفتار سرمایه‌گذاری شرکت‌ها در عرصه بازارهای ناقص، *پژوهش‌های حسابداری مالی*، سال سوم، شماره ۲: ۱۳۶-۱۲۵.

یگانه زهرا، زارعی سمیرا. (۲۰۱۹). بررسی رابطه نگرش مالی، سواد مالی و مشارکت مالی با میانجی‌گری خودکارآمدی مالی در حرفه حسابداری و حسابرسی.

یوسف‌نژاد، ربابه، ملکیان کله بستی، اسفندیار. (۱۴۰۳). تأثیر رفتار مالی، دانش مالی، نگرش مالی و عوامل فردی-اجتماعی بر رفتار سرمایه‌گذاران. *دانش سرمایه‌گذاری*، ۱۴(۵۵)، ۲۲۷-۲۴۲.

احمدی، علیرضا و اردشیری، سروش و خیبر، نسرين و آبادی زاده، علی و خیبر، محمد. (۱۴۰۰). تأثیر سواد مالی بر متغیرهای جمعیتی شناختی دانشجویان کارشناسی دانشگاه‌های شهرستان بهبهان. مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، ۲(۱)، ۱-۲۴.

- Altman, M. (2012). Implications of behavioural economics for financial literacy and public policy. *The Journal of socio-economics*, 41(5), 677-690.
- Aren, S., & Zengin, A. N. (2016). Influence of financial literacy and risk perception on choice of investment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 235, 656-663.
- Blue, L. E., Brimble, M., & Grootenboer, P. (2014). Exploring the relevance of financial literacy education in a First Nation Community. *ICET 2014*, 90.
- Cameron, M. P., Calderwood, R., Cox, A., Lim, S., & Yamaoka, M. (2014). Factors associated with financial literacy among high school students in New Zealand. *International Review of Economics Education*, 16, 12-21.
- Campbell, J. Y. (2006). Household finance. *The journal of finance*, 61(4), 1553-1604.
- Choudhary, K., & Kamboj, S (2017). Asian Journal of Accounting. Perspectives. 10 (1).
- Choudhary, K., Kamboj, S., & Mehta, S. (2021). Financial literacy, investment behaviour and socio-demographic variables: evidence from India. *International Journal of Behavioural Accounting and Finance*, 6(3), 243-261.
- Driva, A., Lührmann, M., & Winter, J. (2016). Gender differences and stereotypes in financial literacy: Off to an early start. *Economics Letters*, 146, 143-146.
- Dvorak, T., & Hanley, H. (2010). Financial literacy and the design of retirement plans. *The Journal of Socio-Economics*, 39(6), 645-652.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50.
- Gerardi, K., Goette, L., & Meier, S. (2010). Financial Literacy and Subprime Mortgage Delinquency: Evidence from.

- Hassan Al-Tamimi, H. A., & Anood Bin Kalli, A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. *The journal of risk finance*, 10(5), 500-516.
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. In *New challenges to international marketing* (pp. 277-319). Emerald Group Publishing Limited.
- Jana, D., Sinha, A., & Gupta, A. (2024). Determinants of financial literacy and use of financial services: an empirical study amongst the Unorganized sector workers in Indian scenario. *Iranian Journal of Management Studies*, 12(4), 657-675.
- Lamichhane, M. (2023). Investment behaviour and financial literacy: A case of Kathmandu Valley. *PERSPECTIVES IN NEPALESE MANAGEMENT*, 209.
- Lucarelli, C., Uberti, P., Brighetti, G., & Maggi, M. (2015). Risky choices and emotion-based learning. *Journal of Economic Psychology*, 49, 59-73.
- Moss, S., Prosser, H., Costello, H., Simpson, N., Patel, P., Rowe, S., ... & Hatton, C. (1998). Reliability and validity of the PAS-ADD Checklist for detecting psychiatric disorders in adults with intellectual disability. *Journal of intellectual disability research*, 42(2), 173-183.
- Mouna, A., & Anis, J. (2017). Financial literacy in Tunisia: Its determinants and its implications on investment behavior. *Research in International Business and Finance*, 39, 568-577.
- Nunnally, J., & Bernstein, I. (1994). *Psychometric Theory* 3rd edition (MacGraw-Hill, New York).
- Paiella, M. (2016). Financial literacy and subjective expectations questions: A validation exercise. *Research in Economics*, 70(2), 360-374.
- Pang, M. F. (2010). Boosting financial literacy: Benefits from learning study. *Instructional Science*, 38, 659-677.
- Prasad, S., Kiran, R., & Sharma, R. K. (2021). Influence of financial literacy on retail investors' decisions in relation to return, risk and market analysis. *International Journal of Finance & Economics*, 26(2), 2548-2559.
- Shen, C. H., Lin, S. J., Tang, D. P., & Hsiao, Y. J. (2016). The relationship between financial disputes and financial literacy. *Pacific-Basin finance journal*, 36, 46-65.
- Suresh, G. (2024). Impact of financial literacy and behavioural biases on investment decision-making. *FII Business Review*, 13(1), 72-86.
- Tenenhaus, M., Amato, S., & Esposito Vinzi, V. (2004, June). A global goodness-of-fit index for PLS structural equation modelling. In *Proceedings of the XLII SIS scientific meeting* (Vol. 1, No. 2, pp. 739-742).
- Van Rooij, M., Lusardi, A., & Alessie, R. (2011). Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial economics*, 101(2), 449-472.
- Werts, C. E., Linn, R. L., & Jöreskog, K. G. (1974). Intraclass reliability estimates: Testing structural assumptions. *Educational and Psychological measurement*, 34(1), 25-33.
- Zhu, Z., Song, X., & Huang, W. (2018). Top management team demography, investor sentiment, and the investment levels of listed companies. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 25(3-4), 481-495.

Relationship between financial literacy, socio-demographic variables and investment behavior

Reza Yadollahi Kebria

PhD student of accounting, department of accounting, Qaemshahr branch, Islamic Azad university, Qaemshahr, Iran
(R31375@yahoo.com)

Abbas Ali Pour Aghajan

Assistant Professor of Accounting Department, Qaemshahr branch, Islamic Azad university, Qaemshahr, Iran
(corresponding author)
(abbas-acc46@yahoo.com)

Mohammad Hassan Hashemi Kochseraei

Assistant Professor of Accounting Department, Qaemshahr branch, Islamic Azad university, Qaemshahr, Iran
(hasan.hashemi11@gmail.com)

Abstract

The purpose of this research was to study the relationship between financial literacy, socio-demographic variables and investment behavior. This research is descriptive-survey in terms of practical purpose and data collection method. The statistical population of the research is all investors, both natural and legal persons, who are active in the stock market. According to Cochran's formula, the required sample number is 384 people who were selected by simple random sampling. The data collection tool was a standard questionnaire. To measure reliability, Cronbach's alpha coefficient was used using Spss software, which was calculated to be more than 0.7. The results of the research with Smart PLS software show that there is a significant relationship between the dimensions of financial literacy and investment behavior. There is a significant relationship between socio-demographic factors and financial literacy. Also, there is a significant relationship between socio-demographic factors and investment behavior.

Keywords: financial literacy, socio-demographic variables, investment behavior.

